

О ИСТОРИЈСКОМ ЛИКУ СВЕТОГ САВЕ

Свети Сава је био рођен око 1175. године као Растко Немањић, најмлађе дете српског великог жупана Стефана Немање (владао: 1166-1196) и његове супруге Ане. Познато је да је имао два старија брата, Стефана и Вукана, као и сестре чија имена нису остала забележена.

Познато је да је Стефан Немања намеравао да сина Растка постави за владара Захумља. Око 1190. Растко је завладао облашћу која је раније припадала његовом стрицу Мирославу (по коме се зове „Мирослављево јеванђеље“, најстарија сачувана српска ћирилична књига). Међутим, већ 1191. године Растко је, у време када је имао седамнаест година, отишао на Свету гору. У то време Света гора на полуострву Атос, у оквиру Византијског царства, престављала је најважнији центар православног монаштва. Свакако да је и пре одласка на Свету гору млади Растко добро познавао дела византијске и старословенске књижевности, посебно дела верске садржине. На Свету гору је отишао у друштву групе руских монаха који су се враћали у свој манастир Светог Пантелејмона (Русик). Не зна се поуздано у ком манастиру се Растко замонашио и добио име Сава по коме га данас познајемо. Монашки завет је примио или у Светом Пантелејмону или у грчком манастиру Ватопеду где је провео наредне године. Сава је по свему судећи кришом напустио очев двор, али је о свему томе писао је доста кратко и уздржано. Данас најпознатија верзија приче о Савином одласку у Свету гору, која подразумева причу о бекству и потери коју је послао Стефан Немања а коју је Сава успео на крају да завара како би се замонашио потиче тек са краја 13. века из пера Теодосија Хиландарца.

Сава је живео у Ватопеду све до 1197. године када је на Свету гору стигао његов отац Стефан Немања, сада монах Симеон. Немања се на Сабору у Расу, старој престоници Србије, одрекао власти 1196. године и након тога се замонашио. Монашки завет примила је и Савина мати Ана која је добила име Анастасија. Симеон и Сава су заједничким снагама обновили порушени манастир Хиландар по одобрењу византијског цара Алексија III Анђела. Хиландар је тако 1198. године основан као једини српски манастир на Светој гори. Ту је Симеон, некадашњи велики жупан, преминуо у фебруару 1199. године.

У наредним годинама Сава је радио предано на организовању монашког живота у Хиландару. По узору на један цариградски манастир, Сава је написао типик (манастирски устав) за Хиландар којим је прописао правила монашког живота. Такође, пошто је подигао испосницу у Кареји за коју је такође типик. Карејску келију је посветио Св. Сави Освећеном, свецу по коме је узео монашко име.

У међувремену, после Немањине смрти у Србији је дошло до сукоба између великог жупана Стефана и његовог старијег брата Вукана који је као велики кнез владао Зетом. Вукан је, на самом почетку 13. века, уз помоћ угарског (мађарског) краља закратко успео да збаци и протера брата Стефана. Стефан је пак до 1204. године поново преузео престо, док се Вукан вратио у Зету и поново признао превласт млађег брата. До великих промена дошло је и у суседству Свете горе. Крсташи, ратници из Западне Европе, су, заједно са Млечанима, заузели Цариград (Константинопољ, данас Истанбул) 1204. године и поделили између себе византијске територије. Солун је постао центар једне од крсташких држава. Браћа су тада затражила од Саве да очеве земне остатке пребаци на сигурно у Србију.

Почетком 1207. године Сава је заједно са браћом сахранио Симеона у раније припремљену гробницу у манастиру Студеници. Читав догађај деловао је као јавно измирење Стефана и Вукана. Пошто се показало да су Симеонови земни остаци нетрулежни и да из његове гробнице истиче миро (лековита течност), Стефан Немања је убрзо био проглашен за свеца као Св. Симеон Мироточиви. Сава је убрзо написао и очево житије које се сматра за једно од најлепших дела старе српске књижевности.

По повратку у Србију, Сава је пре свега радио на организацији црквеног живота, али је и помагао брату у вођењу спољне политике. Био је изабран за игумана Студенице, најзначајнијег црквеног центра у тадашњој Србији. И за Студеницу је саставио типик по узору на Хиландарски. Заједно са братом радио је на оснивању и подизању Стефанове задужбине Жиче.

У току 1217. године Стефан је остварио велики политички успех. После више неуспешних покушаја Стефан је од папе добио краљевску круну. Крунисање је, по свему судећи, обавио папски изасланик у старој цркви Светих Петра и Павла у Расу.

Проглашење Стефана за краља допринело је угледу Србије као независне државе у односу на моћне суседе. Да би се, поред државне, обезбедила и црквена самосталност Сава је кренуо на путовање у Никеју у Малој Азији. У време када су крсташи владали Цариградом, Никеја је била седиште византијског цара и цариградског патријарха. Као угледан духовник и вешт дипломата Сава је 1219. године успео да добије црквену самосталност (аутокефалност) за српску цркву. Иако се Сава противио и предлагао једног од својих пратилаца, цариградски патријарх га је рукоположио за првог српског архиепископа. Тиме су у ствари положени темељи за стварање Српске православне цркве.

Сава се у Србију вратио преко Свете горе одакле је довео српске монахе, своје ученике. У Србији је Жича утврђена као центар Српске архиепископије, док је Сава организовао десет епископија. Да би у народу спровео црквене законе везане за свакодневни живот и искоренио трагове паганства и јереси, Сава је једну групу ученика посветио за протопопове (презвитере). Њихов задатак био је да путују по земљи и мисионаре. Поред тога, Сава је, заједно са својим ученицима, превео са грчког језика и приредио „Законоправило“ (на грчком „Номоканон“). Иако се „Законоправило“ односило углавном на црквене законе ипак је у питању била прва збирка писаних закона код нас.

Савин старији брат Стефан, први краљ из династије Немањића, умро је 1228. године. Као архиепископ Сава је у Жичи, у околини данашњег Краљева, за новог краља крунисао Стефана Радослава (владао: 1228-1234), најстаријег сина „првовенчаног краља“. Пошто су прилике у Србији биле уређене, Сава је 1229. године кренуо на своје прво путовање у Свету земљу. Испловио је из Приморја и по доласку у Палестину обишао је Јерусалим, Витлејем, Јордан као и манастир Светог Саве Освећеног (Јерусалимског). У повратку, прошао је кроз Малу Азију где је посетио никејски двор, а затим је отишао на Свету гору где је боравио у Ватопеду и Хиландару. У зиму 1229/30. највероватније је боравио у Солуну где се састао са царем Теодором I Анђелом, моћним тастом краља Радослава.

Сава је вршио службу архиепископа све до 1234. године. Тада је у Србији дошло до новог преврата када је властела свргнула краља Радослава и довела на престо његовог брата Владислава (владао: 1234-1243). Сава је крунисао новог краља док је свргнутог Радослава узео у заштиту и замонашио га као монаха Јована. Затим се Сава јавно повукао

са места архиепископа и препустио је место српског првосвештеника свом ученику Арсенију. Савина жеља била је да још једном оде на ходочашће у Свету земљу. Овога пута састао се у Јерусалиму са тамошњим патријархом, затим посетио је Египат где га је свечано примио сам султан који му је обезбедио пратњу и водиче за посету Синају. Сава је посетио и Александрију и затим Антиохију у Сирији у повратку. Преко Мале Атије отишао је у Цариград где је некада давно два пута долазио да би измолио дозволу за подизање српског Хиландара. У Цариграду је примио свечани позив бугарског цара Јована Асена II, таста краља Владислава, да га посети у Трнову.

У бугарску престоницу Сава је стигао на самом крају 1235. године. Од премора услед зимског путовања први српски архиепископ се разболео и преминуо 14/27. јануара 1236. Године у Трнову. Цар Јован Асен је Саву свечано сахранио у припрати цркве Св. четрдесет мученика у Трнову. Српски краљ Стефан Владислав је затим предузео путовање у Трново како би замолио таста да допусти да се Савино тело пренесе у Србију. Бугарски цар је попустио, вероватно на молбу ћерке Белославе. Владислав је у пролеће 1237. године стрица свечано сахранио у својој задужбини Милешеви где је Сава почивао све до 1594. године.

Култ Саве Српског као свеца установљен је недуго после његове смрти. Прво житије саставио је, по жељи краља Стефана Уроша Првог, Савин ученик Доментијан. Доментијаново житије Св. Саве је значајно прерадио и проширио Теодосије Хиландарац крајем 13. века.

ЗНАЧАЈ СВЕТОГ САВЕ:

-црквени великодостојник:

основао манастир Хиландар на Светој гори заједно са оцем Симеоном 1198.

установио и организовао аутокефалну Српску архиепископију 1219. године

био је први поглавар Српске православне цркве као српски архиепископ од 1219. до 1234. године

-законодавац:

заједно са својим ученицима Сава је превео и приредио „Номоканон“ („Законоправило Светог Саве“), збирку црквеног права, у ствари прву збирку писаних закона код нас

уредио је монашки живот у српским манастирима према светогорским узорима (саставио је типике за Хиландар, Кареју, Студеницу)

-књижевник

Кратко житије Светог Симеона, у Хиландарском типику, описује Симеонов долазак на Свету гору и смрт у Хиландару

Служба Св. Симеону, написана око 1200. године (најстарије сачувано дело српског песништва)

Житије Св. Симеона, писано око 1208. године

Писмо игуману Спиридону (са ходочашћа у Свету земљу)